

“Vi lever og aander i Valg”

Med DNSAP til valg i Vendsyssel 1935

*af vicestadsarkivar, cand.mag. Lars Schreiber Pedersen,
Frederiksborg Stadsarkiv*

Danmarks National Socialistiske Arbejderparti (DNSAP) deltog i samtlige valg, partiet kunne blive opstillet til i sit korte levetid 1930-45. Umiddelbart kan det synes som lidt af et paradoks for et parti, hvis hedeste ønske det var at komme parlamentarismen og dermed det danske demokrati til livs. Men allerede fra partiets fødsel i november 1930 tilkendegav man, i hvert fald på papiret, at kampen imod demokratiet skulle kæmpes med brug af demokratiske virkemidler. I den af partiføreren Cay Lembcke udsendte pjece med partiets formål, program, love og første “angrebsplan” fra 1. januar 1931 fremgik det af partiets love, at DNSAP var en lovlig politisk partiorganisation som enhver anden, og under den såkaldte “Angrebsplan Nr. 1”, hed det, at partiets første mål var “at naa en saadan Styrke, at det kan deltage i et kommende Valg med Kandidatopstillinger Landet over”.¹ Det unge parti forventede et snarligt folketingsvalg – måske

“Den danske Mussolini”: Løjtnant Max Johannes Arildskov (1896-1986) idømtes efter befrielsen 8 års fængsel men blev allerede benådet i maj 1948.

allerede inden påsken 1931 – og anså sig derfor som værende midt i en valgkamp. Kampen mod de etablerede partier skulle føres ved afholdelse af offentlige møder, hvor de øvrige partiers politik skulle

angribes og kendskabet til DNSAP's eget program udbredes. Når en lignende taktik kunne lykkes for forbilledet Adolf Hitler og hans NSDAP, der med over 6,4 millioner stemmer ved valget i september 1930 var blevet den tyske rigsdags næststørste parti, kunne det danske imitationsparti måske på sigt gøre ham kunsten efter.

Første gang DNSAP fik mulighed for at vise sig frem på den politiske scene i Danmark, var ved folketingsvalget i november 1932. Det lykkedes aldrig for partiet at indsamle de nødvendige 10.000 underskrifter til godkendelse af partiet, og det måtte derfor stille op med udgangspunkt i den særlige sønderjyske valglov, der var blevet indført ved Genforeningen i 1920, og som gjorde det muligt at opstille partier uden på forhånd at have indsamlet det krævede antal underskrifter. I Sønderjylland opstillede partiet kandidater i Rødding-, Aabenraa- og Løgumklosterkredsene. Hertil kom løsgængere opstillet i København, Sorø og Præstø amter, hvorved partiet i alt kunne mønstre ti kandidater. Med beskedne 1.026 stemmer (den senere fører Frits Clausen tegnede sig alene for de 576) blev valget en slem skuffelse for det unge parti. I partiets ugeavis National-Socialisten blev nederlaget bortforklaret med, at myndighederne bevidst havde forhindret DNSAP i at opstille flere kandidater. Valgnederlaget blev i National-Socialisten nærmest til en halv sejr, et første skridt på vejen mod et nationalsocialistisk Danmark. Dertil kom det som bekendt aldrig, men DNSAP skulle få flere lejligheder til at vise sig frem for vælgerne. Næste lejlighed bød sig i 1935. Året var et rigtigt valgår med amtsrådsvalg i marts og folketingsvalg i oktober. Et nu større og mere selvsikkert DNSAP var naturligvis at finde på stem-

mesedlerne til begge valg. I det følgende skal vi se, hvordan partiet greb sagen an i den nordligste del af landet – i Vendsyssel.

Distrikt Nordjylland

Henover sensommeren og efteråret 1932 havde DNSAP vundet beskedent fodfæste flere steder i landet. Partiorganisationen var opdelt i distrikter på landsdelsstørrelse, hver med sin distriktsleder, og fortsat af beskeden størrelse. I efteråret 1932 havde DNSAP oprettet distrikter for København, Vestsjælland, Sydjylland, Vestjylland, Sydsjælland, Østsjælland, Fyn og Randers Amt.

Fra oktober 1932 hed lederen af Distrikt Randers Amt, Max Arildskov. Arildskov havde tilsluttet sig DNSAP tidligere samme år, men havde en lang tilknytning til den yderste højrefløj i Danmark. Sammen med sin far meldte han sig i 1919 som frivillig til "Dansk Baltisk Auxiliær Corps", der deltog i den estiske frihedskamp. Han avancerede her til løjtnant og havde i 1920 planer om at tage til Sydrusland eller melde sig til Fremmedlegionen. Tilbage i Danmark var Arildskov aktiv i flere højrefløjsgrupper, hvor han fik tilnavnet "Den danske Mussolini". Under dannelsen af det sønderjyske skyttekorps "Grænseforeningens Jydske Værn" mødte Arildskov Frits Clausen, der ledte Arildskov i retning af DNSAP. Til trods for at Max Arildskov ikke havde en egentlig officersuddannelse, kaldte han sig siden kaptajn og senere major.² Som aktiv foredragsholder blev han primus motor bag nationalsocialismens fremvækst i den nordligste del af Jylland i årene efter 1932.

Det bevarede kildemateriale er for sparsomt til at give os et dybere indblik i partiaktiviteterne i distriktet 1932-33. Med enkelte undtagelser er vi derfor

bundet til avisreferaterne, heriblandt National-Socialistens, hvis vi vil vide mere om DNSAP's aktiviteter i den nordlige del af Jylland de to år.

I starten var distriktets aktiviteter geografisk bundet til det østjyske område koncentreret omkring Randers Amt, men med tiden spredte partiets aktiviteter sig nordpå til Himmerland. I foråret 1933 tog partiledelsen konsekvensen heraf og omdøbte distriktet til Distrikt Nordjylland. Nordjylland, nærmere bestemt Aalborg, havde dog allerede stiftet bekendtskab med DNSAP og nazismen, inden den så at sige kom sivende ind fra Randers Amt. 19. januar 1932 talte partiets første fører Cay Lembcke i "Enighedslund" i Aalborg. Til trods for, at partiførerens tale høstede et kraftigt bifald fra de 600 tilhørere – skal vi tro National-Socialistens referat – fik DNSAP ikke fodfæste i Aalborg ved den lejlighed. Det skete først – i det små – i juli 1933, hvor DNSAP's partisekretær, grosserer Arne Hindsholm var i byen for at deltage i en udstilling i forbindelse med sit arbejde. Under sit ophold havde Hindsholm lejlighed til at fremlægge DNSAP's program for flere tilhørere, og derved var grundlaget for dannelsen af en DNSAP-gruppe lagt.

DNSAP i Vendsyssel

På samme tid nåede de nye politiske vinde også over på den anden side af Limfjorden. Hvem der blev den første nazist i Vendsyssel, og hvornår vedkommende meldte sig under hagekorsfanerne, er det vanskeligt at svare på. Kildesituationen er heller ikke her den bedste. Et godt bud kunne dog være Peder B. Gregersen, som i starten af august 1933 berigede læserne af National-Socialisten med en sang "Danmark i Høst" på melodien af

Frits Clausen på (valg-)plakaten. Nedenunder en reklame for filmen Politiet er stærkere med den tyske filmstjerne Rudolf Fernau. Man må formode, at filmplakaten er klebet op efter at DNSAP var forbi!

“Fædreland ved den bølgende Strand”.³ Spørgsmålet om hvornår en egentlig partiaktivitet blev stablet på benene nord for Limfjorden, lader sig derimod besvare. Den første egentlige gruppedannelse bestående af medlemmer fra Vendsyssel så dagens lys 10. oktober 1933. På et medlemsmøde i partiafdelingen i Aalborg blev en selvstændig gruppe dannet “med

Repræsentanter helt oppe fra Vendsyssel”, som National-Socialisten triumferende konstaterede.⁴ Hvem de vendsysselske mødedeltagere var, og hvor mange de var i antal, står desværre hen i det uvisse. Men at den senere sysselleder i Vendsyssel, dyrlæge Philip Hoffmann-Madsen fra Agersted i den sydøstlige del af landsdelen, var at finde i gruppen, synes givet.

Senere på efteråret 1933 begyndte mødeaktiviteten i det små i Vendsyssel. 14. november talte distriktsleder Max Arildskov i Dronninglund ved det så vidt vides første offentlige DNSAP-møde i landsdelen. Skal vi sætte lid til National-Socialistens referat, var i omegnen af 250 tilhørere mødt frem til den historiske begivenhed.⁵ 8. december var der møde i Agersted med blandt andre Arildskov og Philip Hoffmann-Madsen på talerstolen. Atter var interessen stor og fremmødet overvældende, skal vi tro National-Socialisten, idet mere end 200 mødte frem.⁶ Det nye år blev indledt med tre møder 9.-11. januar i Lyngså Forsamlingshus, på Dybvad Hotel og på Hotel Dania i Sæby, og Arildskov deltog desuden i et møde i Hjørring arrangeret af Venstre.⁷

Udbygningen af partiets aktiviteter nord for Limfjorden fortsatte henover foråret 1934, og på et møde i Randers 8. april for herreds- og afdelingslederne i det nordjyske distrikt indsatte Max Arildskov Philip Hoffmann-Madsen som herredsleder for det såkaldte Dronninglund Herred i det sydøstlige Vendsyssel.⁸ Med udnævnelsen blev Hoffmann-Madsen reelt ansvarlig for partiets arbejde i hele Vendsyssel, eftersom partiets øvrige afdelinger i landsdelen, Lendum og Tuen i Horns Herred, på grund af deres beskedne størrelser organisatorisk blev underlagt Dronninglund Herred. I efteråret 1934

havde DNSAP etableret afdelinger i Agersted, Præstbro, Voerså, Thorshøj, Lendum og Tuen, der alle afholdt regelmæssige afdelingsmøder. Nok var antallet af DNSAP-medlemmer i Vendsyssel endnu beskedent, men blandt de få der var, lagde flere et stort engagement for dagen og nærrede tiltro til partiets politiske fremtid.

Amtsrådsvalget

Den første store politiske prøve for DNSAP i Vendsyssel og dermed også for lederen Philip Hoffmann-Madsen var amtsrådsvalget i marts 1935. Valget var det første direkte valg til amtsrådet efter en lovændring i februar 1933, der havde afskaffet den tidligere ordning med indirekte valg ved valgmand valgt af de kommunale råd.

I Vendsyssel gik DNSAP's valgforberedelser i gang i de første dage af januar 1935. Først og fremmest gjaldt det for det unge parti om at få de mest basale ting på plads, nemlig at finde et antal egnede kandidater og ikke mindst at skaffe et passende antal stillere for partiet. Hoffmann-Madsen satsede på at finde syv-otte kandidater, men han vidste også, at det ville blive svært for partiet at finde og opstille kandidater i de politisk mere "døde" egne af landsdelen.⁹ Og døde egne var der set med nationalsocialistiske øjne fortsat mange af i Vendsyssel i 1935. Omvendt sporede man i begyndelsen af året en vis optimisme i flere partiafdelinger. Det gjaldt i særdeleshed i Hoffmann-Madsens hjemby, Agersted, hvor det i årets begyndelse var lykkedes partiet at stable landsdelens første ungdomsafdeling på benene samt at etablere et SA-hjem med plads til 70 ved kaffebordene, som man ikke uden stolthed kunne fortælle partihovedkonto-

ret i Fredericia. I Agersted havde partiet fået et godt tag i den lokale ungdom. Det var blandt andet lykkedes for Hoffmann-Madsen at overtale ni spillere fra den lokale fodboldklubs succesfulde drengehold til at smide fodboldstøvlerne og i stedet melde sig under partiets faner.¹⁰

Hoffmann-Madsens målsætning viste sig ikke urealistisk, idet partiet endte med at opstille syv kandidater til valget. Et kig på både kandidater og stillere giver et fint indtryk af, hvad DNSAP i Vendsyssel var for en størrelse på dette tidspunkt, og hvilke vælgere partiet forsøgte at få i tale. Kandidaterne var tre gårdejere, to husmænd, en mejeriejer og en landsbyskolelærer. Nogle, som lærer Kristian Hilbert Jensen og gårdejer Christian Mikkelsen, hørte til blandt partiets pionerer i landsdelen. Anderledes forholdt det sig med husmanden Ejnar Larsen. Han havde været blandt medstifterne af Det Frie Folkeparti, et parti med rødder i Landbrugerens Sammenslutning (LS), og det var først lykkedes Hoffmann-Madsen at få ham "omvendt" 15. februar 1935.¹¹ Selv om blækket på indmeldelsesblanketten altså knap nok var tørt, rakte det til en plads på kandidatlisten for husmanden.

59 ud af de 63 stillere var fundet i syv sydøstvendssyselske sogne: Voer, Albæk, Asaa-Melholt, Hellevad, Dronninglund, Volstrup og Hørby, mens de sidste fire kom fra tre sogne i Midtvendsyssel: Aasted, Hørmested og Sindal. Disse sogne, og navnlig de syv i Sydøstvendssyssel, skulle frem til partiets opløsning i 1945 udgøre et kerneområde for DNSAP i Vendsyssel.

Med kandidatlisten på plads blev herredskontoret i Agersted snart grebet af valgstemning. 10.000 valgaviser blev i februar bestilt hos hovedkontoret

til uddeling i landsdelen. Mejeriejer Kristian Sletten fra Agersted, der også var at finde blandt partiets kandidater til amtsrådet, stod bag teksten. Under overskriften "Det syge Samfund" kaldte han til kamp mod kapitalen, "systemet" og politikerne.¹² At det danske samfund var sygt, herskede der, ifølge mejeriejeren, "fuld enighed om", og symptomerne var klare: "Man brænder kød og flæsk, mens dele af befolkningen halvsulter. Saakaldte ejendomsbesiddere paa landet slæber sig en pukkel til og børnene, ja disse maa slide med, saa mange møder paa seccionen med forkrøblede kroppe og bliver af militærlægerne tilraabt: Kasseret; alt imens 100.000 og derover driver tiden hen som arbejdsløse." Tidens omfattende arbejdsløshed forklarede Sletten med, at ejendomsbesidderne på landet ikke længere havde råd til at ansætte medhjælp. Årsagen hertil var ikke, at arbejdernes lønninger var blevet for høje, men derimod kapitalens "rentesugning", der, med de ansvarsløse politikeres velvilje, slugte hele producentens, dvs. landmandens, indtægt. Sletten og hans vendsysselske partifæller havde løsningen klar: "det syge samfunds eneste kurmiddel er – rentens ophævelse, og omsætningsmidlernes administration lagt i hænderne paa ansvarsbeviste mænd, som vil hele folket – Ja, fællesskabets vel".

Kandidatlisten med lokale navne og valgvisen med et indhold udelukkende rettet mod vælgermålgruppen på landet blev i årets første måneder suppleret med vælgermøder med en række af partiets mere prominente og erfarne talere såsom Anders Malling, grev Knuth, Max Arildskov, Ejnar Jørgensen og partiføreren Frits Clausen. "Vi slider i det med Amtsraadsvalget – puha – nu blot et lille nap endnu" lod Philip Hoffmann-Madsen hovedkon-

toret vide i marts.¹³ Det var et opslidende arbejde for det lille parti og de få og ofte politisk uerfarne medlemmer.

Optimismen forud for amtsrådsvalget fejlede dog ikke noget. På selve valgdagen etablerede man på mange valgsteder landet over en særlig "efterretningstjeneste", der indtelefonerede det lokale valgresultat til den nærmeste herredsleder (i Vendsyssel Hoffmann-Madsen), som et par gange i løbet af aftenen viderebragte resultaterne til hovedkontoret i Fredericia, hvor en særlig valgvagt sad klar ved telefonen. Med enkelte undtagelser blev det dog hverken synderlig morsomt at indberette valgresultaterne eller at sidde i den anden ende af røret og modtage dem.

DNSAP var opstillet i 20 ud af landets 25 amter og opnåede i alt 9.634 stemmer svarende til knap 1,7 % af samtlige gyldige stemmer. Stærkest stod partiet i Maribo Amt og i Sønderjylland, hvor det lykkedes at få tre kandidater valgt.¹⁴ I Hjørring Amt var DNSAP's kandidater dog langt fra at opnå valg. 392 stemmer blev det til partiet i amtet, hvad der svarede til en opbakning fra lidt over 1,6 % af vælgerne og altså meget tæt på lands gennemsnittet. Uden sammenligning fik DNSAP de fleste af sine stemmer i amtets 2. Opstillingskreds, Sæby-kredsen, hvor 308 satte kryds ud for DNSAP. 78,6 % af partiets stemmer i amtet kom fra denne opstillingskreds. Alene de tre sognekommuner, Dronninglund, Voer og Albæk, hvor DNSAP stod stærkest i Vendsyssel, tegnede sig for 257 stemmer svarende til 65,6 % af partiets samlede antal stemmer i amtet.

Som det var tilfældet i resten af landet, kom DNSAP i Hjørring Amt til kort over for de fire store, etablerede partier, navnlig Venstre, som med 14.195 stemmer satte

Som først herreds- og senere sysselleder var dyrlæge Philip Hoffmann-Madsen fra Agersted i en årrække DNSAP's førstemand i Vendsyssel. Han blev i 1941 udnævnt til partileder og flyttede med hustruen Aase til Gentofte. Rigsarkivet, foto ved forf.

sig på 59,1 % af samtlige stemmer og ni ud af de tretten pladser i det nye amtsråd.¹⁵ Men også de to øvrige, mindre partier, Det Frie Folkeparti og Danmarks Retsforbund distancerede sig med henholdsvis 1.089 og 538 stemmer – svarende til en vælgerandel på 4,5 % og 2,2 % – fra DNSAP. I landsdelens sydligste del, der hørte under Aalborg Amt, mindede DNSAP's valgresultat fra amtets 6. Opstillingskreds, Nørresundby-kredsen, stort set om resultatet fra Hjørring Amt. I Nørresundby-kredsen fik partiet blot 93 ud af 6.019 stemmer, hvilket svarede til lidt under 1,6 % af stemmerne, og lå dermed en lille smule under såvel resultatet i Hjørring Amt som landsgennemsnittet. Også i Nørresundby-kredsen kom DNSAP til kort over for de etablerede partier anført af Venstre og Socialdemokratiet. Med 173 stemmer fik Retsforbundet næsten dob-

Aase Hoffmann-Madsen indmeldte sig i DNSAP 15. januar 1934 og varetog længe posten som sysselkasserer i Vendsyssel. For sin mangeårige indsats i partiet tildeltes hun 20. marts 1942 DNSAP's æresemblem i guld. Rigsarkivet, foto ved forf.

belt så stor vælgertilslutning som DNSAP, som dog til gengæld distancerede sig klart til Det Frie Folkeparti, der blot opnåede fem stemmer i kredsen.¹⁶

Nok herskede der en vis optimisme forud for valget, men hvor stærk troen i partiet reelt var på, at man ville blive repræsenteret i amtsrådene i Hjørring og Aalborg, er uklart. Men om ikke andet gav amtsrådsvalget i marts god erfaring i, hvordan man skulle føre valgkamp. En erfaring, det unge parti havde god brug for forud for årets anden og endnu større udfordring, valget til Folketinget 22. oktober.

Folketingsvalget

Ole Ravn skriver i sin bog om Frits Clausen og DNSAP, "Fører uden folk" fra 2007, at DNSAP havde opbrugt en stor del af partiets energi i bestræbelserne på

at opnå et godt resultat ved amtsrådsvalgene.¹⁷ Det har han givetvis ret i, selv om de vendsysselske nationalsocialister næppe var tappet helt for kræfter. Da valget var overstået, blev det dog hurtigt hverdag igen for det lille partis medlemmer.

Tydeligst eksemplificeret ved ægteparret Hoffmann-Madsen. Philip Hoffmann-Madsens dyrlægepraksis havde ligget mere eller mindre stille i ugerne omkring valget. Det skulle der nu rådes bod på, gjorde han klart over for hovedkontoret i april: "det vilde være mig meget ubejlejlighedsfuldt om jeg skulde anvendes til offentlige Møder i større Stil i indeværende Maaned, da jeg foruden min almindelige Praksis har Bremseeftersyn i tre Kommuner for det offentlige og endvidere en Del statslige og private Tuberkulinprøver – og endelig Kastrationer som altid falder i Slutningen af April og Begyndelsen af Maj. Det lyder jo noget kapitalistisk, men min Økonomi har nu lidt stærk Afbræk i Vinterens Løb – saa jeg maa have rettet op".¹⁸ Hans hustru, Aase, led på samme tid også af økonomiske kvaler. Det var dog ikke på egne, men på partiets, vegne. Som sysselskasserer i Vendsyssel havde Aase Hoffmann-Madsen et godt kendskab til medlemmernes og partiafdelingernes økonomi. Begge dele så alt andet end rosenrøde ud i foråret 1935, og for sysselskassereren medførte det stort besvær med at få penge i den slunkne partikasse. Et indblik i hendes arbejdsvilkår giver et brev til partiets organisationsleder Johannes Sørensen: "Det varede lidt længe med Regnskaberne denne Gang. Jeg har været paa Afdelingen i Tuen, der endnu ikke har ladet høre fra sig. Der er kun 2 der har betalt (for et Aar) og det er naturligvis med disse vidunderlige J.A.K. Sedler. (...) Vi skylder endnu 48,50,

dem faar De sikkert aldrig. Der mangler endvidere 50 Kr. til Valgavisen. Vi var saa letsindige at sende den ud med Posten, saa Medlemmerne har maattet bøde godt i den Anledning, det vil nok blive svært at inddrive Resten".¹⁹

Efter Philip Hoffmann-Madsens selvvalgte neddrøsting af partiarbejdet efter amtsrådsvalget, begyndte DNSAP hen over sommeren atter at røre på sig. Folketingsvalget nærmede sig, og det var ikke et parti helt blottet for selvtillid ovenpå amtsrådsvalget, der trådte ind i valgkampen. "Vi mærker nok, at vi nu hører til de politiske Kendsgerninger her i Østvendsyssel", betroede Philip Hoffmann-Madsen allerede i april partihovedkontoret.²⁰ Og at i hvert fald enkelte af de politiske modstandere havde bemærket partiet og nu tog det en kende mere alvorligt, fik Hoffmann-Madsen en bekræftelse på i starten af august, hvor den konservative *Frederikshavns Avis* kontaktede ham i håbet om at arrangere et vælgermøde mellem Hoffmann-Madsen og Det konservative Folkepartis formand Christmas Møller.²¹ Hoffmann-Madsen fik dog ikke lejlighed til at krydse klinger med den i nationalsocialistiske kredse så forhadte konservative partiformand, men han så uden tvivl avisens henvendelse som et tegn på anerkendelse.

Til folketingsvalget 22. oktober 1935 opstillede DNSAP to kandidater i Hjørring Amtskreds, nemlig gårdejer Otto Lønshov fra Allingåbro ved Randers og lederen af DNSAP's lokalafdeling i Thorshøj, skolelærer Kristian Hilbert Jensen fra Try, der også havde bejlet til en plads i amtsrådet tidligere på året. Hos mange af partiets medlemmer i landsdelen spirede en vis optimisme forud for valget, og de dedikerede medlemmer lagde endnu en gang kræfter

Gårdejer Christian Mikkelsen fra Lendum ved Sindal meldte sig ind i DNSAP 3. maj 1934. 1935-44 var han herredsleder for Horns Herred i det nordøstlige Vendsyssel. Han forlod DNSAP i sommeren 1944 og meldte sig derefter ind i Dansk National Samling. Rigsarkivet, foto ved forf.

Enelærer Kristian Hilbert Jensen fra Try blev medlem af partiet 11. januar 1934 og hørte dermed til blandt pionererne i Vendsyssel. Fra 1940 var han leder af afdelingen i Thorshøj. Hilbert Jensen brød med DNSAP i 1944 og blev medlem af Dansk National Samling. Rigsarkivet, foto ved forf.

ind i valgkampen. En af dem var den nyudnævnte herredsleder for Horns Herred, der talte afdelingerne i Lendum og Tuen nord for Sindal, gårdejer Christian Mikkelsen. 1. september dannede hans have på gården lidt uden for Lendum ramme om et større vælgermøde, hvor begge folketingskandidater og Philip Hoffmann-Madsen talte. Med 129 deltagere var mødet lidt af et lokalt tilløbsstykke. Langt fra alle fremmødte var dog nationalsocialister. En gruppe KU'ere var også mødt frem, men de fortrak, da diskussionen skulle til at begynde, skal vi tro Mikkelsens efterfølgende indberetning til hovedkontoret.²² Mødet i Mikkelsens have var kun et blandt mange valgsteder i landsdelen forud for valget. I dagene fra 30. september til 4. oktober afvikledes en større møderække med Otto Lønskov og herredslederen for Sokkelund

Herred, K.A. Langgaard Nielsen som hovedtalere, men det største og mest profilerede af vælgermøderne fandt sted 11. august i Kløkkerholm, hvor partiføreren Frits Clausen, Max Arildskov og medlemmet af partistaben C.O. Jørgensen betradte talerstolen. Mødet med partiføreren blev langt fra den succes, den regionale ledelse i Agersted havde håbet på. Vendelboernes lyst til at høre den store partifører fra Bovrup tale var beskednen, men det havde ifølge Aase Hoffmann-Madsen udelukkende sin forklaring i det gode høstvejr – ikke i manglende interesse.²³ Det var dog ikke alle DNSAP's valgsteder forud for valget, der blev en besøgsræs og økonomisk fiasko som det stort anlagte møde med partiføreren.

Havde DNSAP et vist held med at få stablet møder på benene i landområderne,

var sagen en ganske anden, når det gjaldt de større byer i Vendsyssel. Her var partiet stort set usynligt. Siden DNSAP kom til landsdelen, havde partiet blot holdt enkelte møder i Skagen, Sæby og Brønderslev, uden at der var kommet noget synderligt ud af anstrengelserne, men Philip Hoffmann-Madsen regnede med, at det blot var et spørgsmål om tid, inden partiet rykkede ind i byerne: "Byerne Brønderslev, Hjørring, Frederikshavn faar vi næppe Hul paa før Efteraaret, men kunde vi skabe Stemning i Oplandet omkring disse før den Tid, vilde det være heldigt", skrev han fortrøstningsfuldt til parti-hovedkontoret i starten af juli 1935.²⁴ Det skulle vise sig, at de vendsysselske byer langt fra var modne dertil. Eksempelvis lykkedes det først at få etableret en afdeling i landsdelens største by, Frederikshavn, i november 1938, og der gik yderligere to år, inden partiet fik et fast mødelokale i byen. Den slags resultater, hvor beskedne de end kan forekomme os i dag, kunne partiet dog kun drømme om i 1935. I 1935 skulle DNSAP i Vendsyssel finde såvel medlemmer som vælgere i befolkningen på landet – ikke blandt byernes borgere og arbejdere. Et billede, der gik igen i resten af landet uden for hovedstaden.

Til trods for Hoffman-Madsens, Mikkelstrups og de øvrige partimedlemmers anstrengelser blev valget til folketinget en ny skuffelse for DNSAP, såvel i Vendsyssel som i resten af landet. På landsplan satte 16.257 personer kryds ud for partiets navn, og selv om der var tale om en markant fremgang i forhold til valget i 1932, havde partiet forventet sig mere. I Hjørring Amt fik DNSAP beskedne 510 stemmer. Det svarede til 0,90 % af de afgivne stemmer i amtet og var en smule

under landsresultatet på 0,99 %.²⁵ Stemmerne fordelte sig med 360 til Lønskov og 149 til Kristian Hilbert Jensen, mens der var en enkelt partistemme.²⁶

Vender man blikket mod stemmeandelen i de enkelte kommuner i amtet, var resultatet ligeledes nedslående, selv om der dog var få lyspunkter i mørket.²⁷ I blot ti af amtets 61 kommuner fik DNSAP over 1 % af stemmerne. I landsdelens store byer, Frederikshavn, Hjørring, Nørresundby, Skagen, Sæby og Brønderslev, nød partiet med en stemmeandel på 0,25-0,60 % så godt som ingen opbakning. De få lyspunkter fandtes ikke overraskende navnlig i den sydøstlige del af amtet, hvor partiet i Voer og Albæk sognekommuner fik pæne valgresultater med henholdsvis 6,18 og 5,55 % af stemmerne. Hæderlige resultater forelå også fra Tversted-Uggerby, Volstrup og Aasted-Skærum med 2,92, 2,36 og 2,14 % af stemmerne. Valgresultatet fra Nørresundby opstillingskreds, der administrativt hørte til Aalborg Amt men geografisk hørte (og hører) til Vendsyssel, var ikke mere opmuntrende end resultatet fra Hjørring Amt. I den sydligste del af Vendsyssel fik DNSAP blot 106 stemmer, hvad der svarede til 0,78 % af vælgerne. Samlet set satte 0,88 % af vælgerne i Vendsyssel deres kryds ud for DNSAP ved folketingsvalget 1935. Langt størstedelen af partiets vælgere, 85 %, boede på landet, mens landsdelens seks største byer tegnede sig for de sidste 15 % af stemmerne.

Resultatet var uden tvivl en stor skuffelse for den vendsysselske partiledelse med Philip Hoffmann-Madsen i spidsen. Også på partiets hovedkontor i Fredericia hang man med hovedet. Johannes Sørensen forsøgte dog efterfølgende at sparke lidt optimisme tilbage i ledelsen i Vendsyssel. Livet skulle gå videre: "Jeg

haaber, I i Mellemtiden har overvundet Valgets Strabadser og Skuffelse, og at I er begyndt at glæde Jer over de enkelte smukke Resultater i hvert Amt, hvor vi er naaet hen. Lad os spytte i Næverne og tage fat på en frisk!²⁸

De vendsysselske DNSAP-medlemmers valgkampsanstrengelser i 1935 bar ikke frugt. Men partiet var med valgene i 1935 kommet på det politiske landkort i Vendsyssel og i resten af landet. Ved kommunalvalgene i 1937 fik de vendsysselske nationalsocialister endelig en smule vind i sejlene, idet det lykkedes partiet at få indvalgt to medlemmer i sognerådene i Albæk og Voer. I årene inden besættelsen meldte flere vendelboer sig under DNSAP's faner, uden at man dog på noget tidspunkt kan tale om en strøm af indmeldelser. Med tiden blev partiorganisationen kraftigt udbygget, så der under

besættelsen eksisterede knap 30 afdelinger i landsdelen. I tiden efter den tyske besættelse 9. april 1940 lykkedes det endelig for partiet at vinde et vist fodfæste i byerne, navnlig i Frederikshavn og Nørresundby. De etablerede partier kunne DNSAP dog på intet tidspunkt gøre rangen stridig. DNSAP's fremgang var lige så beskednen, som den var kortvarig. Med partiets nederlag ved folketingsvalget i marts 1943 – i Vendsyssel gik partiet tilbage stort set overalt – var løbet kørt. Frem til partiets forsvinden fra det politiske landkort to år senere gik det kun en vej – nedad. I Agersted bevarede nogle få optimismen til det sidste. 24. april 1945 bad Hans L. Nielsen fra sysselkontoret partihovedkontoret udstede nye medlemskort til fire parti-medlemmer fra Nørresundby-området.²⁹

Så vidt vides, modtog han aldrig et svar på sin henvendelse.

Noter

- 1 *D.N.S.A.P. Partiets Formaal, Program, Love og Første Angrebsplan*. 1931. Pjecen findes i elektronisk form på Det Kongelige Biblioteks hjemmeside: <www.kb.dk/pamphlets/dasmaa/2008/feb/partiprogrammer/object40870/da/>
- 2 John T. Lauridsen: *Dansk nazisme 1930-45 – og derefter*. 2002, s. 475.
- 3 *National-Socialisten* 6.8.1933.
- 4 *National-Socialisten* 22.10.1933.
- 5 *National-Socialisten* 3.12.1933.
- 6 *National-Socialisten* 24.12.1933.
- 7 *National-Socialisten* 21.1.1934.
- 8 *National-Socialisten* 14.4.1934.
- 9 Ph. Hoffmann Madsen til DNSAP's hovedkontor 25.1.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 10 Ph. Hoffmann-Madsen til DNSAP's hovedkontor 2.2.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 11 Ph. Hoffmann-Madsen til DNSAP's hovedkontor 15.2.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 12 Slettens håndskrevne udkast til valgavisen findes i RA1353. Valg 1935, læg 1204. Udkastet blev modtaget i hovedkontoret 22.2.1935.
- 13 Ph. Hoffmann-Madsen til DNSAP's hovedkontor marts 1935 (uden dato). Brevet blev modtaget i hovedkontoret

- 11.3.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 14 *Statistisk Årbog* 1936, s. 156 (tabel 167). De tre DNSAP-kandidater blev valgt i henholdsvis Haderslev, Aabenraa og Tønder amtsråds kredse. Partiets første folkevalgte repræsentanter var gårdejer J. Johansen Schmidt (Haderslev), arbejdsmand Peter Christensen (Aabenraa) og smedemester Jes Asmussen (Tønder).
- 15 *Statistiske Meddelelser*, 4. rk., 98. bd., hft. 1, 1935, s. 86. Socialdemokratiets 3.014 stemmer rakte til to medlemmer i det nye amtsråd, mens Det konservative Folkeparti og Det radikale Venstre med henholdsvis 2.645 og 2.137 stemmer hver fik et medlem i det nye amtsråd.
- 16 *Statistiske Meddelelser* 4. rk., 98. bd., hft. 1, 1935, s. 96f. Det Frie Folkeparti synes at have opgivet Aalborg Amt, idet Nørresundby-kredsen var den eneste af amtets seks opstillingskredse, hvori partiet var repræsenteret med en kandidat.
- 17 Ole Ravn: *Fører uden folk. Frits Clausen og Danmarks National Socialistiske Arbejder-Parti*. 2007, s. 169.
- 18 Ph. Hoffmann-Madsen til DNSAP's hovedkontor 11.4.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 19 Aase Hoffmann-Madsen til Johannes Sørensen 22.4.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 20 Ph. Hoffmann-Madsen til DNSAP's hovedkontor 11.4.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 21 Ph. Hoffmann Madsen til DNSAP's hovedkontor 6.8.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 22 C. Mikkelsen til DNSAP's hovedkontor 25.9.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36. Endda til trods for, at syssellederen bød de unge konservative på kaffe!
- 23 Aase Hoffmann Madsen til DNSAP's hovedkontor 14.8.1935. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 24 Ph. Hoffmann Madsen til DNSAP's hovedkontor 2.7.1935. RA. RA1353. 3c. Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 25 John T. Lauridsen: *Dansk nazisme 1930-45 – og derefter*. 2002, s. 559. *Statistisk Årbog* 1936, s. 148 (tabel 163). De 510 stemmer fordelte sig på følgende måde i amtets fem valgkredse: 1. Frederikshavn: 106, 2. Søby: 269, 3. Hjørring: 77, 4. Vrå: 49, 5. Halvrimmen: 9. I Nørresundby valgkreds, der hørte under Aalborg Amt, fik DNSAP 106 stemmer, således at det samlede antal DNSAP-stemmer i Vendsyssel blev 616.
- 26 John T. Lauridsen: *Dansk nazisme 1930-45 – og derefter*. 2002, s. 562, 564.
- 27 En oversigt over DNSAP's vælgerandel i de enkelte kommuner ved folketingsvalgene 1935, 1939 og 1943 findes hos Marlene Djursaa: *DNSAP. Danske nazister 1930-45*. 1, 1981, s. 154ff.
- 28 Johs. Sørensen til Ph. Hoffmann-Madsen 26.10.1935. RA1353. 3c Hovedkontoret. Korrespondance med Syssel L 1934-36, læg 106.
- 29 Hans L. Nielsen til DNSAP's hovedkontor 24.4.1945. RA1353. Korrespondance mellem DNSAP's hovedkontor og sysslerne. Thy Syssel m.m. Lb.nr. R122.